

A.T.A.

F

(Inv. 21064.1)

FÖREDRAGEN FÖR
RIKSANTIKVARIEN

DEN 14. 8. 1935

BESLUT: 7 m 17

Arbman för kort
samfundslösnings
avsedd för byggnads-
tekniken.

Till Riksantikvarien.

M
FÖREDRAGEN FÖR
RIKSANTIKVARIEN

DEN 29/8. 1935

BESLUT: tillföres

jää-avd.

D.nr. 3130 Ank - 8 AUG 1935
L. Vitt Akad. & RiksantikvarienFÖREMÅL
MEDFÖLJA

Undertecknad får härmed avgiva rapport för undersökningarna på Björkö den 2 - 28 juli 1934. I undersökningen deltog utom undertecknad amanuens G. Arwidsson, fil.stud. G. Berlin och D. Trotzig.

Ändamålet med denna undersökning var dels att klarlägga den s.k. Likbränningsplatsens karaktär, dels att få närmare upplysningar om kammargravarnas konstruktion.

Mellan Borgberget och ett mindre bergparti väster om detta sluttar terrängen ifrån det stora gravfältet med kammargravar utanför Kungsporten tämligen jämnt ned mot sjön, men denna sluttning avbrytes på ett ställe av en terrass, som är upplagd av människohand. Denna terrass tilldrog sig redan Stolpes uppmärksamhet och år 1877 förlade han en undersökning till platsen. Han lät taga upp sju mindre schakt. Han påträffade ett kulturlager som innehöll åtskilliga föremål, ett stenlager och ett brandlager samt en mängd stolphål. Av de beskrivningar och planer Stolpe lämnat över denna undersökning framgår ej tydligt hur brandlagret och stenpackningen förhöllo sig till kulturlagret. Stolpe ansåg det mest sannolikt att han här hade påträffat resterna efter de bål på vilka de döda brändes och kallade terrassen "Likbränningsplatsen", men han betonade även osäkerheten i denna attribuering.

För att få en klar uppfattning av områdets karaktär togos två huvudschakt upp vilka vinkelrätt mot varandra sträckte sig över hela området, det ena i sluttningens längdriktning NO - SV.

Profilerna i dessa schakt ger en god bild av platsens karaktär.

Beskrivning till profilerna:Längdschaktet (schaktets västra vägg).

Från 0 - 2,60 en enskiktad stenläggning tätt under gräs-

torven. Stenläggningen i ett mörkt kulturlager med obrända ben, brända lerbitar etc. Utan bestämd gräns blir kulturlagret nedåt starkare uppblandat med lera och sand (ljusare), det vilar på orörd botten av mycket fin sand (mosand). I synnerhet mellan 2 - 4 m. en koncentration av fynd, dels en samling knivar mellan 2 - 3, i undre delen av kulturlagret (foto) dels mellan 3 - 4 yxhammare, nitar, talrika brända lerbitar etc.

Ungefär på 2.50 övergår botten från mosand till brun (gul) lera.

2.60 - 7.40 m.

Under grästorven kulturlagret, som mellan 0 - 2 m. varit mer markerat uppdelat i ett övre svart lager av huvudsakligen svart jord och ett undre ljusare (se ovan) blir nu mer homogent bestående av svart jord starkt uppblandad med grov sand och lera (något mer lera nedåt). Lagret vilar på brungul lera. Fynden ej talrika, endast gott om djurben, f.ö. ett hänglås, hartstättningsbitar, brända lerbitar, några kamfragment etc.

7.40 - 10 m.

Kulturlagret av samma konsistens som på 2.60 - 7.40. Från 7,45 fram till stolphålet på 8,35 ett lager brungul aska. Mellan 8,40 - 8,60 två stenar omgivna av vertikala partier av mörkare jord, som troligen markera stolpar. Stenarna ligga ner i mosanden, tydligen äro "stolparna" och stenarna nedgrävda genom de äldre ask- och lerlagren. Asklagret vilar på ett tunt lager (gredelin) snäckskalslera (prov) som ligger på mosanden. På 8,90 fortsätter den gredelina leran samt under denna ett tunt lager brungul lera ovanpå mosanden. Detta lerlager slutar vid den jordfasta stenen. Ovanpå den gredelina leran från 8,90 - 9,85 en puckel av grå lera blandad med grus. På samma ställe går (den gredelina) snäckskalsleran upp i en puckel. S. om puckeln är det svarta kulturlagret avsevärt avtunnat, det fortsätter nedåt med ett liknande lager (kulturlager) som saknar den svarta jorden. Utan gräns går det vidare nedåt över i ett lager av fin sand med knytnävstora och något större stenar.

Asklagret innehöll endast ett stort antal, små, brända benbitar (djurben). Spridda fynd, ett fåtal, täml. gott om djurben.
10 - 12,80 m.

Under torven ett tunt lager av rensköld, täml. grov sand

(nu svart). Nedre delen av kulturlagret saknar den mörka jorden (och är ljus) Under detta börjar vid 9,95 ett tunt lager av fin, svart jord, hårt packat, stampat ? (kolstybbliknande).

Från 11,60 till 12,70 ett lager av strandsand, rensköld med delvis rätt stora stenar ovanpå det tunna, svarta lagret från 10,45 till det svarta lagrets slut ett nytt sandlager av samma slag som föreg. Under detta ett nytt, tunnare svart lager (endast c:a 2 mm tjockt), liksom det föregående tätt packat, det vilar på det ovan nämnda lagret av fin sand med stenar. Underst snäckskalslera ovanpå brungulgrön bottenlera.

Vid 12,35 börjar en linsformig körtel av snäckskalslera blandad med sand under det nedre, svarta lagret.

I kulturlagret mellan 11 och 12 ett stort antal kambitar m.m.

Fynden f.ö. spridda. Djurben i sandlagret ända ner till botten.

12,80 - 16,50 m.

Sandlagret (se ovan) - under grästorven fortsätter och tunnare ut vid 14 m. Kulturlagret samma som förut, ljusare mot botten.

Det tunna, svarta, packade lagret som från 12,80 blir ytterst tunt men packat fortsätter fram till den vid 14,40 börjande stora gropen. Detta svarta lager vilar på ett tunt lager av snäckskalslera som slutar på 16,10 (avskuret av gropen). (I schaktet kunde denna lera prepareras fram som ett "golv") Under gredelina leran ett lager fin sand, tunt, och under detta den linsformiga körteln av sand och snäckskalslera (se ovan) som skäres av utav gropen. Under dessa lager fyllningen av sand med sten (se ovan).

Därunder ett tunt, mycket svart, kolstybbbartat lager med en mängd djurben, vilar på leran.

Fyllningssanden S om gropen i övre partiet blandat med gredelina lera.

Gropen från 14,40 till 15,13 är tydligen nedgrävd delvis genom det svarta kulturlagret, det större partiet i N innehåller på botten ett kol svart, fint lager med en del större kolstycken (ett par cm långa) samt talrikt med brända och obrända ben. I övrigt består fyllningen av mörk jord, sand, lera även spår av snäckskalslera, tydligen en blandning av lagren runt omkring.

I kulturlagret spridda fynd, ej talrika. Några ben i sandfyllningen, talrikt med ben i det understa, svarta lagret.

16,50 - 19 m.

I Stolpes schakt äro lagren omrörda ner till leran under brand (ask- och kol) lagret. De stora stenarna i fyllningen mot botten av S:s schakt ha uppenbarligen hört till stenpackningen, som bildar övre terrassen (denna stenpackning ej uppbruten i profilen).

Under brandlagret ett lager av gråbrungul lera med spår av snäckskalslera här och var mest i ytan. Lerlagret vilar på grovt strandgrus, blandat med knytnävstora stenar. Ovanpå gruset ett mörkare lager, delvis mycket svart, tydl. kolhaltigt kulturlager.

Några obrända ben påträffades under leran på strandgruset (i kulturlagret)

Leran S om 16 - 16,40 är påförd, någon skarp gräns mellan denna och leran i urspr. läge N. om 16 m. kan ej konstateras. Troligen är den påförda leran hämtad N. om 16 (Jmf. hacket i profilen mellan 12 och 13).

Stenpackningen som bildar terrassen är upplagd, täml. oregelbundet, av huvudsakligen stora stenar, som nu ligga upp över torven (Jmf. översiktsfoto).

19 - 24 m.

Vid 21 m. slutade det övre kulturlagret, här gick stenpackningen, som en ^{barriär} ~~halla~~ upp inunder torven. Mellan 21 och 22 m. en jämn packning av tämligen stora stenar, vid 22, där det tydligen ursprungligen varit en brantare sluttning i markytan ligga stenblock, som bilda en avsats. Det svarta lagret fortsätter ända ut till denna stenpackning, som lämnades orörd. Den gråbruna leran med spår av snäckskalslera i ytan tilltager i maktighet ner mot barriären. Det undre mörka lagret = urspr. markytan är obetydligt, upphör praktiskt taget nedåt.

Vid en ingående undersökning av de talrika stolphål, som påträffades i schaktets botten, visade det sig att dessa stolphål tillkommit vid olika tidpunkter, en del slutade under de mäktiga asklagren, andra gingo upp i och andra helt igenom dessa lager.

Det har alltså under någon tid rests bål efter bål på detta område (se detaljteckningen av stolphålen och en särskild beskrivning över dessa).

24 - 26,30 m.

Mellan 24 m. och 25,1 m. en stenpackning av intill 0,5 m. långa stenar liggande omedelbart under grästorven och sträckande sig ned till kulturlagret^s botten. Mellan 25,9 m. och 26,6 m. enstaka stenar liggande i kulturlagret och synliga över torven. Under kulturlagret ett lager av lerblandad sand. Detta övergår utan skarp gräns i det underliggande bottengruset och upphör fullständigt efter 26,3 m.

Stark fyndkoncentration: (lås, nyckel, pilspetsar o.s.v.).
26,30 - 27,8 m.

Brunn, huggen ned i gruset, stensatt, en del av stenarna i moränen ha fått tjänstgöra som stensättning kring bägge sidorna. Stenarna i N och S blevo till största delen bortbrutna vid utgrävningen. Stensättningen oregelbunden, schaktet utvidgat på sidorna om brunnen. Den lerblandade sanden, som finns ovan botten-sanden i profilen N. om brunnen återkommer ej söder om denna. Den stensättning (eller stenanhopning), som förefanns i kulturlagret slutar strax S. om brunnen.

Talrika fynd i kulturlagret över brunnen, i själva brunnen färre nedåt nästan fyndtomt, ett bysantinskt mynt + några järnföremål. Enl. slagruta en vattenåder i brunnens NÖ hörn.

Lösa stenar i c:a två varv i brunnens botten.

28 - 32 m.

Kulturlager, som ovan, direkt på morängruset.

29,5 - 31 m. en stenpackning i ytan, endast ett lager ytligt i svarta jorden.

Fynd talrika strax nedanför brunnen, sedan något färre.

31 - 37 m.

Kulturlager som föreg. En lerkörtel, gulbrungrön, från

32 - 33,5 där en stor sten är belägen, en annan lerkörtel från

36 - 36,90 m. mellan två stenar. Oregelb. ytl. stensättning mellan 33,40 och 35,90.

37 - 48 m.

Kulturlager som föreg. Ungefär vid 37 övergår bottengruset från att vara täml. fast, tätt, något blandat med lera ?? till att bli renspolad sjösand som rinner då man petar i det med kniv.

Fynden tämligen jämnt spridda i kulturlagret, mot 47 upphöra de fullständigt. Här går gamla strandlinjen.

Tvärschakt^I(schaktets norra vägg).

0 - 4,20 m.

Under torven följer ett starkt lerblandat, brunfärgat sandlager, som närmast torven är något myllblandat och mörkare. I lagret förekommer en del mindre spridda stenar. Mellan 0 - 1 m. övergår detta lager i mycket mörkfärgad mylla omedelbart på berg-hällen. Bottenlagret i schaktet utgöres av grusblandad sand, till färgen något mörkare brunt än det överliggande lagret. Mellan 3 - 4 m. påträffades 2 spikar och några smulor av krossad bärnsten, antagligen obearbetad, i det lerblandade sandlagret. Förövrigt inga fynd.

4,20 - 9,70 m.

En stor stenanhopning, vars översta stenar sticka upp över torven och som på båda sidor om schaktet kan följas såsom en kraftig vall, vinkelrätt mot schaktet. Stenarna äro av mycket växlande storlek, (från knytnävstora till över en mansbördas storlek). Endast torven över röset avtagen, alla stenar lämnades orörda. Inga fynd.

9,60 - 10,70 m.

På c:a 9,60 en fördjupning i det lerblandade sandlagret med skarpt markerad kant åt Ö - en grävd grop ? Gropen utfylles av mörkfärgat, sand- och stenblandat kulturlager. Mot schaktets botten övergår det lerblandade sandlagret så småningom i mera ren, fin sjösand.

I kulturlagret enstaka, obrända djurben.

10,70 - c:a 1250 m.

På 10,70 börjar under det mörka kulturlagret ett lager gulbrun mosand och därunder ett lager lera, i den översta delen starkt bemängt snäckskal. Under detta lerlager fortsätter det lerblandade sandlagret, men övergår vid c:a 11,40 utan bestämd gräns i ett lager av fin sjösand, varunder följer ett lerskikt (flammig, gröngrå o brun lera), som börjar på 11,15 och på c:a 12,50 sjunker under schaktets botten.

I kulturlagret enstaka djurben ss. förut.

Mellan c:a 12,50 - 15 m. är det mörka kulturlagret ovanligt tunt och därunder kommer ett skikt rent grus med talrika mindre stenar. Detta gruslager vilar på den hårda , relativt plana överytan av ett ljusare kulturlager (lerblandad sand): ett stampat golv ?

Under det ljusa kulturlagret ligga två tunna kollager ~~*/~~, skilda av ett tunt sandlager. På 14,30 delar sig det övre kollagret i två armar, som gå fram till den stora stenen och sedan upphöra, medan det undre i stället böjer av nedåt och fortsätter under stenen och vidare på dess andra sida. Under det understa kollagret fortsätter mosanden, här och var något lerblandad, ~~*/~~ och något mörkare färgade.)

X) Det undre kollagret innehåller bitvis föga kol och särskilt mellan 13,90 och den stora stenen framträder det endast såsom ett mörkbrunt myllager med obrända ben och svagt kolade ben.

Bottenlagret utgöres av (den "gredelina leran") snäckskalslera. I kulturlagren fåtaliga obrända djurben, i kollagren sparsamt med brända ben och några obrända. (Metallföremål ?)

15 - 18 m.

Kulturlagret blir nedåt mera sandblandat och därför ljusare och därunder följer ett lager av mosand, vari finnas ett stort antal stenar. Under mosanden fortsätter kollagret (se ovan), varunder nu, från ungefär 15,50, ligger ett tunt lerlager, vilket nedåt övergår i lerblandad sand intill 16,40, där sistnämnda sandlager upphör. Bottenlagret blir från c:a 17 m. mera sandblandat och samtidigt endast fläckvis, snäckskalslera intill nedannämnda stolphål varefter snäckskalsleran helt försvinner.

Vid 17,42 finnes ett med mörk, kolblandad jord fyllt stolphål, som börjar i kollagret och fortsätter genom lerlagren 24 cm något snett nedåt V.

I kulturlagret en hel del järnföremål (bl. a. fragm. av sköldbuckla) mellan 16-18 m. huvudsakligen, samt djurben. I kollagret såsom förut brända o obrända ben.

18 - 28 m.

Den undre delen av kulturlagret liksom förut mera ljusfärgad (lerblandad sand). Mellan 19,05 o 19,64 ligger i undre delen av det övre, mörka kulturlagret ett tunt skikt av ren sand (utan större stenar;) Under detta sandlager intet iakttagbart hårt "golv".

Under kulturlagret fortsätter den ovannämnda mosanden med en del större stenar och därunder kollagret, som mellan 20,60 - 21,40 vilar på ett ganska tjockt asklager och därefter intill 22,20 är uppdelat i tre skikt åtskilda av asklager och sedan fortsätter ode-

lat intill 24,40. [†] Det vid 15,50 börjande tunna lerlagret under detta kollager fortsätter endast till 19,60, varefter kollager¹ vilar på det vid 18,60 börjande övre mörkbruna kulturlagret, vilket fortsätter fram till 21,40 och efter ett kortare avbrott fortsätter mellan 21,70 och 22. Vid 21,50 börjar ett liknande mörkbrunt lager, som skiljes från det övre och från kollageret av ett lager mosand och vars övre del från o med 23,40 blir allt mörkare och slutligen övergår i ett "kollager", som fortsätter till 24,20[†] (där det övergår i ett mörkbrunt lager, se nedan).

Det undre mörkbruna lagret fortsätter och förenas vid 25,20 (där det mellanliggande sandlagret tager slut) med det övre bruna lagret (= fortsättningen av övre kollageret) och får en ganska betydande tjocklek intill berghällen.

Mellan 22 o 24 m. ett äldre schakt - Stolpes ? - , som skuret igenom alla lagren ända ned till det undre mörkbruna kulturlagret.

Bottenlagret övergår ungefär vid 20 m. till fin sjösand (?).

Mellan 19 o 20 m. en lerkörtel. Vid 21,05 skär profilen mitt igenom ett stolphål (?), som börjar i det övre mörkbruna kulturlagret och går 18 cm nedåt. I stolphålet mörk jord och obrända revben, som stodo rakt upp o ned.

Obs! Mellan 24 m. o det fasta berget väster därom består stenpackningen till allra största delen av sprängd flis.

I kulturlagret påträffades talrika ben och diverse järnföremål.

I kollagren brända o obrända ben. I de mörkbruna kulturlagren spridda obrända ben.

28 - 31 m.

På det fasta berget ligga några större stenar, som sticka upp över torven. Mellan torven och fasta berget ett mycket mörkt kulturlager, vari påträffades en del ben samt några järnföremål.

Stolphål i Tvärschakt I (siffrorna hänföra sig till profilen i schaktets norra vägg).

16,78 x 0,25 Diam 18 cm Dj 17, genom lerlagret under det svarta lagret, om det även går genom svarta lagret är osäkert. Fint spetsigt svart fyllning, en kolbit, en obränd benflisa i botten.

17,00 x 0,35 Diam 13 cm Dj 21 cm, genom svarta lagret (här inget asklager), rundat, fyllt med mörk jord.

17,35 x 0,38 Diam 10 cm Dj 28 cm genom leran upp till det svarta

- 17,35 x 0,38 (här osäkert) fyllning svart jord ngt br.ben (stolp-smörja). Fint spetsigt.
- 20,00 x 0,45 Diam 11 cm Dj 20 cm. Kol- och asklager över stolphålet.
- 20,10 x 0,30 Diam 10 cm Dj 28 cm genom leran upp till undre svarta lagret, under askan.
- 20,35 x 0,40 Diam 14 cm Dj 22 cm. Det tunna, mörka lagret går möjligen över stolphålet.
- 20,50 x 0,00 Diam 18 x 9 cm Dj 40 cm. Fyllt med obr. djurben genom 2 1/2 cm br. sand, askan över.
- 20,60 x 0,45 Diam 4 - 6 cm, Dj 20 cm. Troligen går stolphålet igenom samtliga kol- och asklager.
- 20,75 x 0,00 Diam 11 cm, Dj 41 cm. Skär igenom 1/2 cm dj asklager, svarta över genom bränd sand, obr. djurben.
- 21,15 x 0,40 Diam 8 cm, Dj 26 cm. Kollager över stolphålet.
- 21,55 x 0,25 Diam 7 cm, Dj 28 cm. Under tjockt asklager, genom svart lager 1 1/2 cm genom br. sand.
- 22,10 x 0,14 Diam 10 x 17 cm Dj 21 cm. Under tjock aska genom pinnmo, bränd.
- 22,43 x 0,13 Diam 6 cm Dj 11 cm. Under aska s. förg.
- 22,67 x 0,18 Diam 13 cm Dj 24 cm, som föreg. asklagret tunnare, 1 1/2 cm svart under asklagret över stolpen.

- 23,05 x 0,00 Diam 10 cm, Dj 25 cm som föreg.
- 23,10 x 0,20 Diam 5 cm, Dj 33 cm " "
- 23,05 x 0,30 Diam 10 cm, Dj 28 cm som föreg. med några djurben.
- Stolphål i Längdschaktet (siffrorna hänföra sig till profil i schaktets västra vägg)
- 16,30 x 0,20 Diam 7 cm, Dj 20 cm genom pinnmon under det svarta lagret. Slutar i en spets. Fyllt med mörk jord och något kol.
- 16,45 x 0,65 Diam 9 cm, dj 24 cm genom pinnmon, mörkbruna jordlagret och leran. Fyllning : sand och något "stolpsmörja"; små flisor av brända och obrända ben.
- 16,50 x 0,40 Diam 5 cm, Dj 25 cm genom pinnmon (svarta lagret avskalad.) Fyllt med "stolpsmörja", några mindre kolbitar och en obränd benbit.
- 16,53 x 0,31 Diam vid översta ytan: 3 cm (smalnar av nedåt)
Dj 26 cm genom pinnmon och det mörkbruna jordlagret; täckt av lera. Fyllning: "stolpsmörja"; ett par benbitar nästan på botten.
- 16,60 x 0,50 Diam 13 cm, Dj 28 cm genom pinnmon, mörkbruna lagret och leran, möjligen även delvis genom det svarta lagret (nästan avskalad). Fyllning: sand något blandad med "stolpsmörja"; obrända benbitar.
- 16,75 x 0,10 Diam 11 - 12 cm, Dj 27 cm. Genom leran ned i det mörka lagret, innehöll svart jord, vit aska, br. och obr. ben.
- 16,80 x 0,50 Diam 6 cm, Dj 9 cm. Svart jord.
- 16,80 x 0,95 Diam 4 cm, Dj 10 cm. Svart jord, vit aska.
- 16,90 x 0,40 Diam 6 cm, Dj 18 cm. Ned till det indre kulturlagret. Inneh. svart jord.
- 17,10 x 0,55 Diam 8 cm, Dj 15 cm. Svart jord, vit aska.
- 17,10 x 1,00 Diam 3,5 cm, Dj 8 cm. Svart jord.
- 17,15 x 0,85 Diam 6 cm, Dj 17 cm. Svart jord, ngt vit aska.
- 17,25 x 0,55 Diam 7 cm, Dj 18 cm. Svart jord, en mängd vit aska.
- 17,30 x 0,40 Diam 7 cm, Dj 22 cm. Svart jord, och ngt vit aska, innehöll även bitar av en järnring? och obr. ben i botten.
- 17,35 x 0,90 Diam 10 cm, Dj 22 cm. Svart jord och mycket vit aska. Rundad spets, jmf. föreg.

17,45 x 0,85 Diam 11 cm, Dj 23 cm. Svart jord och täml. mycket vit aska.

Osäkert

17,55 x 0,70 Diam 5 cm, Dj 12 cm. Svart jord (en senare grävning ?)

17,60 x 0,20 Diam 5 cm, Dj 18 cm. Svart jord.

17,70 x 0,65 Diam 7 cm, Dj 13 cm. Svart jord, ett obr. ben.

17,85 x 0,65 Diam 6 cm. Dj . Svart jord.

17,90 x 1,00 Diam 8 cm, Dj 15 cm. Svart jord.

18,35 x 0,50 Diam 7 cm, Dj 20 cm. Svart jord, liten, obr. benflisa.

18,38 x 0,80 Diam 11 cm, Dj 35 cm. Svart jord. Fint spetsigt.

Ytterligare ett tvärschakt togs upp N om n:o I.

Tvärschakt II.

0 - 1,10.

Jfr. lagerföljdsbeskr. i längdprofilen 10 - 12.

Från 0 - 0,52 en grop fylld med svart jord, samma konsistens som övre delen av kulturlagret, innehåller ett stort antal brända lerbitar, ben etc.

V om groppen under kulturlagret ett lager av sjösand (täml. grov) som vilar direkt på ett tunt, svart, stampat jordlager. Samma sandlager återkommer i profilen vid pkt 12 i Ö - V.riktning. Där slutar sandlagret samt jordgolvet på 1,12 från längdschaktet.

Det undre svarta, tunnare jordlagret slutar c:a 60 cm S. om profilen i tvärschaktet. (se specialplan)

Från 1,10 till c:a 3 cm en stor grop fylld med kulturjord något blandad med mosand.

Vid groppen ett stolphål, som dock är ganska otydligt.

3 - 8 cm.

Strax V. om stolphålet till groppen på 3,80 under kulturlagret ett lerblandat sandlager, som trol. endast är det övre partiet av mosanden. Detta lager fortsätter på andra sidan groppen där det ändrar karaktär i någon mån, blir mer myllhaltigt, övergår mot klippan i brun färg (lagren mot klippan nästan alltid bruna). Den stora stenen vid 6 m ingår i en stenrad, som går tvärs över schaktet.

Kulturlagret tunnar av mot klippan. Fynd i kulturlagret kambitar, lerbitar etc. talrikt etc. Från c:a 6 m ytterst få fynd i kulturlagret. .

Ang. den stora gropan på 1,10 - 3 m se specialbeskr.

Likbränningsplatsen.

Tvärschakt II det åt S utvidgade partiet, profil vid pkt 12 på längdschaktet.

Under torven ett mörkt kulturlager, under detta från 0 till 1,28 (ej fullt skarp gräns) ett sandlager med mycket sten, knytnävstora och mindre. Detta ligger direkt på ett fast, hårt lager, trol. stampat, som från 0 till 0,60 är tämligen mörkt men sedan så småningom ljusnar, blir grått, vilket beror på att lagret här i stället för att bestå av svart jord som längre österut nu består av fin sand och grå aska, på vissa punkter är lagret nästan ren aska. Vid 1,28 upphör det stampade lagret tvärt och avlöses av ett kol-svart, kolstybbliknande lager, som innehåller stenar och en mängd obrända djurben (det stampade lagret praktiskt taget fyndtomt). Detta svarta lager är tämligen löst.

Under båda dessa mörka lager ett sandlager, som föreg. men mindre och färre stenar. Det följer i sin utsträckning ett undre mycket tunt (1 - 2 cm tj.) stampat lager av svart (eller grå) jord, som vilar på ett sandlager med obetydlig lerinblandning och knytnävstora, spridda stenar. Därunder pinnmo i vilken en kil gul-brun lera skjuter in från Ö.

Mellan 2 - 3 m. ändras konsistensen på kulturlagret, det är här lösare och svartare, mindre sten- och sandhaltigt. Där det undre svarta, stampade lagret slutar vidtager med ett tvärt hopp uppåt på c:a 5 - 7 cm ett fast lager av samma sand, som under lagret, men med de 5-8 cm i ytan kraftigt lerhaltiga och innehållande en mängd mindre stenar, överytans karaktär blir bitvis nästan stengläggning. Hela detta fasta lager tycks hänga samman med den nedre "golvnivåen". Detta sten-lerlager fortsätter åtminstone 2 m. åt N o V det övergår till synes utan skarp gräns i det lager, som i profilen vid 10 tvärschakt II syns under det mörka kulturlagret.

Då det visade sig att detta schakt skar igenom ett mörkt, fast lager, som tydligen utgjorde ett golv utvidgades schaktet vid N och S. I den norra delen tog "golvet" snart slut. I detta "golv" förekom en grop med rödbränt grus samt grå och gulgrå aska, som in-

nehöll ett fåtal brända benstumpar. Det är tydligen rester efter en enkel härd, en kokgrop nedgrävd i golvet. Utanför huset påträffades en större grop (se plan?) som var fylld med mörkt kulturlager vilket innehöll kambitar, järnfragment, en hacksilverbit etc. Denna grop är tydligen nedgrävd eller i varje fall fylld sedan ett kulturlager bildats på platsen.

I det åt S. utvidgade partiet fortsatte "golvet" in i schaktväggen. I kulturlagret påträffades här rester av en lamellrustning. På c:a 30 cms djup under markytan i botten på kulturlagret strax ovanpå det något lerblandade understa partiet av kulturlagret. Invid pansaret lågo bitar av ringbrynja, ett ^{arabiskt} ~~rombiskt~~ mynt (högre upp i svarta lagret, men intill rustningsdelarna), bitar av olika benföremål, etc. (0-linje 40 cm S 11)

I tvärschaktet åt V fr. längdschaktet mellan 10 - 12 på 35 - 45 cm djup under markytan ett 2 - 3 cm tjockt lager av mörk jord, i detta enstaka obrända benbitar och ett och annat järnföremål.

Detta lager tydligt synligt i längdprofilen till 14 m. I N.delen av tvärschaktet mellan 0 - 1 m från längdschaktet avlöses det mörka lagret intill 1/2 m S. om profilen av gredelin lera. (Jfr. hur den gredelina leran i längdprofilen vid c:a 14 (~~best. närmare~~)). avlöser det svarta jordlagret.

På ett ställe (se plan) fanns 35 cm. under markytan ett kraftigt asklager, gulbrunt, intill 10 cm tjockt, som innehöll ett stort antal små brända benflisor samt en bit av en sköldbuckla, en nit, en ring av bronstråd.

Under detta golvliknande, mörka lager kommer rent strandgrus, fint, som omkring asklagret är rödbränt.

Resultatet av undersökningen skulle bli att man i stora drag kan följa platsens historia under olika skeden.

Ursprungligen har marken här sluttat jämnt ned mot sjön. I denna sluttning har man gjort en mindre avplaning och på detta något så när plana område ha sedan under en tid bål rests. Stolphålen visa att alla bål ej äro samtida utan att bål under en längre tid återkommande brunnit här. Med säkerhet kan sägas att det här ej rör sig om likbål. Asklagret innehöll med undantag av några spikar endast benfragment och samtliga ben såväl från bälet som från det omgivande kolstybbslagret, vilka kunna bestämmas, äro djurben, huvudsakligen får, get, svin och nötkreatur.

De obrända benen i det svarta lagret äro i stor utsträckning mycket

sköra, bräckta, vilket måste bero på att lagret runt omkring bälén, då man varit samlade där, hårt trampats till.

Vid en senare tidpunkt har en stenbarriär mot sjösidan lagts upp ovanpå bålresterna och innanför denna ha sten och sand fyllts i så att en terrass bildats på sluttningen. På denna terrass, som är avgränsad dels av Borgberget i öster, dels av den mindre bergknallen i väster, har en del enkla hus uppförts. I det kulturlager som bildats såväl på själva terrassen som nedanför denna på sluttningen mot sjön, där inga spår av byggnader påträffats, bestå fynden så gott som uteslutande av sådana föremål som tillhöra en manlig, befolkning i motsats till fynden från Svarta jorden.

Det är frestande att anse dessa kulturlager, som lämningar av Birkas garnison.

En fortsatt undersökning på platsen är dock nödvändig för att vissa dunkla punkter skola kunna klarläggas, det gäller f. a. husens konstruktion.

UNDERSÖKNINGEN PÅ GRAVFÄLTET NORR OM BORG.

Det stora gravfältet med skelettgraven under flat mark, vilken i mycket stor utsträckning undersöktes av Stolpe, sträcker sig NV och N om Borg. Enligt uppgift skulle Stolpe ha lämnat en kammargrav orörd, vars plats lokaliserades till det område, över vilket vid 1934 års undersökningar en kurvkarta upprättats (se översiktsplanen). Här påträffades även en orörd grav (Grav I), men ej en kammargrav utan en mindre kistgrav, orienterad NV - SO, huvudända åt NV. Marken på hela det uppifrån borgvallen ned mot svarta jorden sluttande området består av ett mycket hårt, nästan cementartat grus, som vidtager strax under grästorven. I detta gruslager var ett schakt nedhugget med tämligen lodräta väggar, intill 75 cm djupt, räknat från grästorven. I detta schakt har en manslång kista av tunna bräder varit nedställd. Brädernas tjocklek kunde på några punkter av de kalkartade bildningar längs kistans sidor, som delvis stode kvar i läge, beräknas till 1,5 - 2 cm. Spår av kistbotten funnos vid föremålen. Endast 5 oregelbundet placerade kistspikar påträffades. Fynden bestodo av två ovala spännbucklor, ett rektangulärt spänne, en stor bärnstenspärla och glaspärlor; 800-tal. Se fyndbeskrivning. I direkt anslutning till den grop, i vilken kistan nedställdes anträffades en mindre orienterad i VSV - ONO och av samma djup som den andra. Den var mer oregelbundet nedhuggen i marken. I denna påträffades blott 3 kistspikar men inga spår av trä. I vilket förhållande denna mindre anläggning står till kvinnograven är svårt att avgöra. Det förefaller sannolikt att det är en barngrav, som tillfälligtvis eller med avsikt lagts tätt intill den andra graven. Det förekommer i flera fall att flatmarksgravarna på Björkö skära eller tangera varandra. Över kvinnogravens NO ända och över hela den mindre graven låg ett underjordiskt stenröse, vilket måhända kan antyda att anläggningarna äro samtida.

Då det visade sig att vi ej påträffade någon orörd kammargrav, undersöktes en annan grav, N:o II, som låg strax NO om grav I. Under ett större stenröse fanns här en liknande nedhuggning i markytan, orienterad i samma riktning som grav I. Denna grav hade emellertid tidigare undersökts av Stolpe. Endast en stensättning längs södra långsidan (se plan) var orörd.

I fyllningen lågo två kistspikar.

Väster om dessa två gravar fanns en låg oregelbunden kulle i vilken tre toppstenar syntes i rad från öster till väster. Stolpe brukade på detta vis nedsätta tre stenar i skelettets riktning på de gravar han hade undersökt. Denna grav var alltså säkert utgrävd, men emedan kullen nu fordrade en uppsnyggning och det var troligt, av kullens storlek att döma, att en kammargrav här förelåg, rensade jag upp hela schaktet, för att få en uppfattning om dess utseende. Det visade sig att en kammargrav men av en mindre typ här förefunnits, grav III. I det mycket hårda gruset hade ett c:a 3 m långt och 1,40 m brett schakt huggits ned till ett djup av intill 1,25 m. Bottnen var alldeles plan. En stor sten, som tillhört den ursprungliga fyllningen, låg kvar i bottnen av schaktet. Den västra och södra väggen voro i det närmaste lodräta medan de övriga sluttade något. Gruset är här blandat med lera och mosand, vilket bakats samman till en mycket hård massa, som endast obetydligt släpper igenom vatten. Efter ett regnväder under sommarens grävningar stod vattnet kvar en vecka i den öppna graven utan att sjunka undan. Detta förklarar hur tyger och andra föremål kunnat bevaras så förvånansvärt bra i en del av de av Stolpe undersökta gravarna. I fyllningen påträffades några djurben, en brodd och spikfragment.

Ytterligare en grav öppnades, N:o IV, (se översiktsplanen), vilken även visade sig vara undersökt av Stolpe. Denna grav är belägen längre ned i sluttningen mot Svarta jorden än de övriga. Jordmånen är även här grus men ej så fast. Graven bestod av en oregelbunden grop intill 50 cm djup. I mitten låg en stor sten, som var synlig ovan markytan. I fyllningen hittades rester av järnbeslag till ett tråkär, järnfragmenter och djurben, samt en skärva av en friesisk kanna *och några slaggbitar*.

Det är ytterst små möjligheter att man på detta gravfält skall kunna påträffa någon orörd kammargrav. Befolkningen på Björkö har omtalat att Johan Eriksson, som var Stolpes närmaste man vid undersökningarna, gick över hela området norr och nordväst om Borg med ett järnspett, med vilket han kände sig för om det fanns stenanhopningar under flata markytan eller schakt i den hårda grusbotten. Med de upplysningar man genom årets undersökningar fått om skelettgravarna på denna gravplats anser jag att man får betrak-

ta de förberedande arbeten, som fordras för en publikation av det äldre gravmaterialet från Björkö, avslutat. Det vore givetvis ett önskemål, att ^{fa}vissa gravkomplex i Hemlanden och även på andra håll undersökta, men då det såväl vid årets undersökning som vid 1932 års undersökning visat sig att det är ytterst problematiskt, om man kan vinna några ytterligare resultat utan en mycket vidlyftig sondering, anser jag att detta arbete bör få anstå och ev. utföras som en framtida komplettering till den publikation, som förberedes av det gamla materialet.

Stockholm den 7 augusti 1935

Holger Arbman

Bilagor: 15 planer
39 fotografier.
fynd

} A. pl. ark.

hoppas till 3. 1935